

گزارشی از چهارمین کنفرانس بین‌المللی ترجمه

شانگهای چین

(دسامبر ۱۹۹۸/ آذر ماه ۱۳۷۷)

دکتر بیوک بهنام

چهارمین کنفرانس بین‌المللی زبان که به موضوع آموزش و ارزشیابی ترجمه مکتوب و ترجمه همزمان اختصاص داشت از دوم الی پنجم دسامبر ۱۹۹۸ در دانشگاه مطالعات بین‌المللی شانگهای برگزار شد. در این کنفرانس مجموعاً ۷۱ مقاله توسط محققان و استادان ترجمه از دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقی مختلف ارائه شد که بالاترین تعداد مقالات ارائه شده را به ترتیب کشورهای چین (۳۲ مقاله) و هنگ‌کنگ (۱۱ مقاله)، آمریکا و کانادا (هر کدام ۴ مقاله)، بلژیک (۳ مقاله)، دانمارک و آفریقای جنوبی (هر کدام ۲ مقاله) به خود اختصاص داده بودند. از کشور مانیز بنده توفیق شرکت پیدا کرده بودم.

اولین سخنران جلسه عمومی کنفرانس تئو هرمنز (Theo Hermans) از کالج دانشگاهی لندن بود که مطالبی پیرامون امانت در ترجمه ارائه کرد. خلاصه سخنرانی وی بر این نکته تأکید داشت که علی‌رغم اهمیت اصل امانت در ترجمه از نظر متخصصان فن، اجرای چنین اصلی نه ممکن است نه مطلوب، زیرا ترجمه تجلیگاه "خویشتن" فرهنگی مترجم و نمایه جامعه‌ای است که ترجمه در آن صورت می‌پذیرد. بنا بر این دیدگاه، رد پای مترجم و حضور وی در جای جای متن ترجمه شده بایستی به رسمیت شناخته شود^۱.

دومین سخنران جلسه عمومی رودا رابرتس (Roda Roberts) از دانشگاه اوتاوا-کانادا بود که در مورد جایگاه حرفه ترجمه همزمان در عصر حاضر سخنرانی کرد و طی آن ضمن اشاره به اهداف و انواع ترجمه همزمان، چارچوب مدوّن و جامعی را برای تحلیل اجزا و ویژگیهای آن ارائه نمود. به‌طور کلی، مقوله‌های مورد بحث در کنفرانس شانگهای را می‌توان در چند بخش کلی خلاصه کرد:

۱. ترجمه و فن‌آوری جدید ارتباطات

سوزان م. زنگ (Suzanne M. Zang) ضمن ارائه یک راهبرد کار – محوری (Task-based Approach) در آموزش ترجمه، بر اهمیت بکارگیری پایگاه‌های الکترونیکی اطلاعات (WWW)

۱. این مفهوم ما را به یاد گفته شیرین و دلچسب آقای دکتر قادری می‌اندازد که در سومین کنفرانس ترجمه تبریز اظهار داشت: "بابا، مترجم خودش به پانویس‌دهنده است، به حضرت عباس".

به‌عنوان گنجینه نمونه‌های مختلف ترجمه تأکید نمود. در همین راستا، جودی و اکابایاشی (Judy Wakabayashi) بر لزوم استفاده مریبان، استادان و کاروزان ترجمه از پایگاه ارتباطی مترجمان در شبکه جهانی اطلاع‌رسانی (mailing/discussion list)، به دلیل سرعت عمل، امکان دسترسی به تخصص و تجربه محققان مختلف و وجود انبوه دانش نظری و عملی در آرشیو این‌گونه پایگاه‌ها، تأکید ورزید. وی در بخشی از سخنان خود درباره استفاده از شبکه‌های فوق‌الذکر گفت:

"استفاده از شبکه‌های پایگاه اطلاعاتی مترجمان به پیدایش فضای غنی‌تر و هدفمندتر آموزشی کمک کرده و بدین نحو به استقلال و خودراهبری (autonymy and self-direction) کاروزان می‌انجامد."

۲. ترجمه و فرهنگ

جنویو کویلارد (Genevieve Quillard) ضمن بررسی چند نمونه آگهی تبلیغاتی از پیکره چند صد نمونه‌ای خود در زبان مبدأ (انگلیسی) به ارزشیابی نمونه‌ای از معادل آنها در زبان مقصد (فرانسه) در موقعیت دو‌زبان کشور کانادا پرداخت. وی از بحث خود چنین نتیجه گرفت که بار فرهنگی دو دسته آگهی مورد بررسی وی همسنگ نبوده و مترجمان این نوع متون، اغلب باورهای فرهنگی و سلیقه‌های گروهی/قومی مخاطبان فرانسوی‌زبان خود را بیشتر ملحوظ می‌دارند. دستمایه نظری نامبرده بیشتر مطالعات مربوط به تجزیه و تحلیل کلام (Discourse Analysis) و مطالعات رسانه‌های جمعی (Media Studies) بود.

مایکل فرانسیس (Michael Fransis) نیز در مقاله خود تحت عنوان "جنبه‌های منظورشناختی و فرهنگی در آموزش ترجمه" اهمیت اختلاف الگوهای تفکر در فرهنگهای مختلف را مورد تأکید قرار داد.

۳. ترجمه، آموزش و ارزشیابی

بررسی و مقابله زبان مبدأ و زبان مقصد، هم از نظر فنی و هم از نظر آموزشی، جزو ضروریات تشخیص داده شده است. بسیاری از نظریه‌پردازان ترجمه و مترجمان حرفه‌ای، مریبان و کاروزان ترجمه را به مقابله ترجمه‌های مختلف ترغیب می‌کنند. حتی در دانشگاه‌ها نیز، بسیاری از استادان، از این فعالیت به‌عنوان نخستین گام و یکی از مؤثرترین شیوه‌ها در آشنا ساختن دانشجویان با ظرافتهای ترجمه استفاده می‌کنند. اما حقیقت این است که در بررسی و ارزشیابی ترجمه باید ایزاری دقیق، علمی و قابل دفاع ارائه داد تا امکان بروز برداشتهای کاملاً شخصی و خالی از استدلال کاهش یافته و راه برای باز شناختن علمی ترجمه "خوب" از ترجمه "بد" گشوده شود.

در باب ارزشیابی ترجمه چندین مقاله‌ی غنی قرائت شد که یکی از مهمترین آنها مقاله "تحلیل فرایند ترجمه و تضمین‌های آن در آموزش فن ترجمه" بود که توسط ولفگنگ لورش (Wolfgang Lorcher) ارائه شد. وی در این مقاله با بررسی آزمایشگرانه از فرایند و تکنیکهای ترجمه در مترجمان

حرفه‌ای و مترجمان غیر حرفه‌ای به ارائه الگوهای استراتژی‌های به کار گرفته شده توسط این دو دسته مترجمان پرداخت و جداول و نمودارهای جامعی ارائه داد.

بریزیتا انگلوند دیمیترووا (Brigita Englaund Dimitrova) نیز ضمن اشاره به روند آموزش رسمی ترجمه در مراکز آموزش عالی سوئد، شرایط و ویژگی‌های یک مترجم خوب در جامعه امروز را برشمرد و خاطر نشان کرد که اهداف آموزش ترجمه باید بر مبنای تسهیل کسب این شرایط، از سوی مراکز آموزش عالی تنظیم و تعریف گردند.

۴. ترجمه و متون ادبی

در باب ترجمه متون ادبی، حضور گسترده‌ای در کنفرانس مشهود نبود. از یکی از دو مقاله‌ای که به چکیده‌های آنها دسترسی پیدا کردم، یا در حاشیه سخنرانی‌ها با سخنرانان مربوط ملاقات داشتم، اشاره کوتاهی خواهم داشت به مقاله جیانگ زی‌او‌هوا (Jiang Xiaohava). عنوان مقاله وی (Indeterminacy & Literacy Translation) بود که در بخشی از آن از قول دو بوگراند (de Beaugrande) چنین آمده است:

خطای رایج در بین برخی از مترجمان ادبی اصرار بر ساده‌سازی معانی چند پهلو در شعر می‌باشد که یکی از مشخصه‌های بارز متون ادبی است. مترجم با این کار متن ادبی را بر مبنای درک خود تفسیر نموده و آن را به خواننده ارائه می‌دهد. وی (دو بوگراند) معتقد است که یکی از ویژگی‌های مهم سخن ادبی، عدم تعیین و وجود چندگانگی معنایی (Indeterminacy & multiplicity of meaning) می‌باشد و پیشنهاد می‌کند که مترجم بایستی آن را حفظ نماید؛ به بیانی دیگر، مترجم نباید نقش پویا و مؤثر خواننده متن مقصد را تقلیل دهد.